

נטילת ידיים שחרית

קטעים מגמרא ושוע"ר – הקשורים לנושא השיעור

פקודי מ, ל-לב

וישם את הכיור ... ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם בבואם אל אהל מועד.

ברכות טו, א

ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל ... מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנח ידיו בעפר ובצרור ובקסמית.

ברכות ס, ב

כי משי ידיה לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים.

שבת קט, א

יד לגיגית (שמטילין בה שכר, רש"י) תיקצץ (דלא תיגע קודם נטילת שחרית), יד (לעין, רש"י) מסמא (קודם נטילת ידיים, רש"י), י (לאוזן) מחרשת, יד (לפה או לחוטם) מעלה פוליפוס. תניא רבי נתן אומר בת חורין היא זו (הרוח השורה על הידים לפני נטילה, רש"י) ומקפדת (בנטילתו לנוטלה יפה, רש"י) עד שירחוץ ידיו ג' פעמים (עד שישפוך מים יפה ג' פעמים על ידיו, רש"י).

שוע"ר סי' א (מהדו"ב)

ז בזהרה החמירו מאד שלא לברך ולא ללמוד וכן שלא ליגע במלבושיו וכן שלא לילך ד' אמות בעוד רוח הטומאה שורה על הידים קודם נטילת ידיים שחרית.

שוע"ר סי' ד (מהדו"ק)

א כל אדם הקם ממטתו שחרית ... צריך לרחוץ ידיו ברביעית הלוג מים מן הכלי ... לפי שכל אדם כשהקב"ה מחזיר לו נשמתו נעשה כבריה חדשה כמ"ש חדשים לבקרים כו', שהאדם מפקיד נשמתו עייפה והקב"ה מחזיר לו חדשה ורגועה, כדי לעבוד להשי"ת בכל יכולתו ולשרתו כל היום כי זה כל האדם, לפיכך צריכים אנחנו להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי כדי לעבוד עבודתו ולשרתו, כמו כהן שהיה מקדש ידיו מן הכיור בכל יום קודם עבודתו.

ב בנטילה זו אין צריך שיבואו המים על ידיו מכח אדם דוקא, אלא אפילו שפסף ידיו בתוך כלי של מים עלתה לו נטילה.

ג אם אין לו כלי כלל אלא רוחץ ידיו במים שאובים שלא מן הכלי, או שאין לו מים כדי שיעור רביעית הלוג, לא ימנע בשביל זה מלברך על נטילת ידיים, משום דלא פלוג רבנן, כיון שרוחץ ידיו במים הכשרים לנטילה.

אבל אם אין לו כלל מים הכשרים לנטילה על דרך שיתבאר לקמן בסי' ק"ס, אם אינו רוצה להתפלל עד לאחר זמן מרובה באופן שיסיח דעתו משמירת ידיו ויצטרך ליטול ידיו פעם אחרת כדי להתפלל, אזי לא יברך כלל על נטילה זו.

ואם אין לו מים כלל, אם רוצה להתפלל מיד, צריך לנקות ידיו קודם התפלה בצרור או בעפר או בקורה או בכל מידי דמנקי ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נקיות ידיים.

ד אמרו חכמים כל הישן בלילה ששים נשימות [כיון] שנסתלקה ממנו נשמתו באה רוח הטומאה ושורה על גופו ומיד שניעור משינתו נסתלקה רוח הטומאה מן כל גופו חוץ מן ידיו שאין רוח הטומאה מסתלק מעליהם עד שישפוך מים על ידיו ג' פעמים על כל יד בפני עצמו. ולא ישפוך על יד אחת ג' פעמים רצופים אלא פעם א' על ימין ופעם א' על שמאל וכן יעשה ג' פעמים.

יג אם היה ניעור כל הלילה צריך ליטול ידיו מיד כשיאור היום, אע"פ שבכל הלילה לא הסיח דעתו משמירת ידיו כגון שהניחן בבתי ידים אעפ"כ צריך ליטול ידיו מן הכלי בלא ברכה כשיאור היום, מפני שאפשר דכשתקנו חכמים נטילת ידיים בכל שחר מטעם שנתבאר בסעיף א' לא רצו לחלק בין ישן דנעשה בריה חדשה ללא ישן כלל.

יד המשכים קודם עמוד השחר ונטל ידיו, טוב שיחזור ויערה על ידיו ג' פעמים כדינם כשיאור היום, מפני שאפשר שלילה היא גורמת שישרה רוח רעה על הידים אפילו בלא שינה.

ומכל מקום אפילו השכיב עצמו אח"כ לישן פעם ב' שינת קבע דודאי שורה רוח רעה על ידיו וצריך לערות עליהן ג' פעמים כשיקום ממטתו אעפ"כ לא יברך על נטילה זו, דלא תיקנו ברכת על נטילת ידיים אלא כשנעשה בריה חדשה כמו שנתבאר בסעיף א', ובשינה זו השנית לא נעשה בריה חדשה, דפעם א' נעשה בריה חדשה ולא ב' פעמים.

טו אם ישן ביום שיעור ששים נשימות טוב שיערה על ידיו מים ג' פעמים מפני שאפשר שהשינה [היא] גורמת שתשרה רוח רעה על הידים אפילו ביום.

יח אלו דברים שהן צריכין נטילה במים דוקא ולא בכל מידי דמנקי אבל א"צ לערות על ידיו ג' פעמים אלו הן הקם מהמטה והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ והנוטל צפרניו.

שוע"ר סי' ד (מהדו"ב)

א תקנו חכמים ליטול ידיו במים בכל שחר ולברך על נטילת ידים. והטעם יש מפרשים משום קריאת שמע ותפלה של שחרית, לפי שהידים עסקניות הן ומן הסתם משמשו בשינה במקומות המטונפים שבגופו ... ומברכים על מצוה זו כדרך שמברכין על כל מצות של דבריהם ... ולסברא זו צריך לברך ג"כ על נטילת ידים למנחה או לערבית אם אין ידיו נקיות וצריך ליטול.

אבל אין המנהג כן עכשיו בכל ישראל, אלא אין מברכין על נטילת ידים רק בשחר לבד, כי כך היתה תקנת חכמים ליטול ידיו במים בכל שחר לבד ולא בשביל נקיון כפים לתפלה, אלא מהטעם המפורש בזוהר (פי' וישב) ומוזכר ג"כ בגמ' כדי להעביר רוח הטומאה השורה על הידים מפני הסתלקות קדושת הנשמה בלילה מגוף האדם כשישן, ולהתקדש בקדושתו של מקום ברוך הוא ע"י זריקת מים טהורים מן הכלי ככהן המקדש ידיו מן הכיור, ולכך תקנו לברך אשר קדשנו כו'.

ב וגם בתלמוד הזהירו על רוח הטומאה זו ששורה על הידים ואמרו שאינה עוברת לגמרי עד שיטול ג' פעמים בסרוגין. וגם הזהירו מאד שלא ליגע ביד קודם נטילה לא לעין ולא לאזן ולא לחוטם ולא לפה ולא לפי הטבעת ולא למקום הקזת דם ולא לאמה ... וכל שכן שצריך לזוהר מאד שלא ליגע קודם נטילה בשום מאכל או משקה שלא לטמאם.

שוע"ר סי' צב

ג קודם התפלה ... צריך לרחוץ ידיו במים ... ומ"מ לא יברך על רחיצה זו אם כבר בירך על נטילת שחרית.

ד ואם אין לו מים ... ינקה ידיו בצרור או בעפר או בקורה או בכל דבר שמנקה.

ה וכל זה כשידיו מלוכלכות או שנגעו במקום מטונף אבל אם אינו יודע להן שום לכלוך, אע"פ שהסיח דעתו מהם אחר נטילת שחרית אין צריך לחזור וליטלן ולא לנקותן, שסתם ידים כשרות לתפלה כמו שכשרות לשאר ברכות. ויש אומרים שהיטול פוסל לתפלה כמו שפוסל לאכילה, מפני שהידים עסקניות הן ושמה נגעו במקום הטינופת. וכן עיקר.

ו וכל זה בתפלה אבל לתלמוד תורה די בנקיון בעלמא בכל ענין אפילו יש מים מזומנים לפניו.

פסקי הסדור – הלכות נטילה שחרית

ויזוהר מאד אפילו לעכב ליטול בסירוגין, כי כן קבלו חכמי הקבלה שאין רוח הטומאה עוברת לגמרי מכל וכל עד שיטול ג' פעמים בסירוגין. וגם ליטול כל פרק כף היד עד חבורו לקנה הזרוע, כי עד שם הטומאה מתפשטת על הידים.

ואם אין לו מים רבים כל כך ליטול ידיו ג' פעמים כראוי, נוטל פעם אחת ויברך על נטילת ידים, כי הברכה לא נתקנה בשביל העברת הטומאה מעל ידיו בלבד, אלא לפי שצריך להתקדש בקדושתו של הקב"ה ולהעביר הטומאה מעל ידיו על ידי זריקת מים טהורים מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור, ולכך מברכים אשר קדשנו כו', ולקידוש הידים די בפעם אחת. ומכל מקום צריך שיזוהר לשפוך רביעית על שתי ידיו כאחת מאחר שאינו נוטל ידיו אלא פעם אחת.

גם צריך לזוהר אפילו לעכב שיהיו מים הכשרים לנטילת ידים לסעודה, ושיבואו על ידיו מכח כלי ומכח אדם, וגם שלא ליגע בידו הנטולה בלחלוחית המים שעל פי הכלי שנטמאה בנגיעת היד שאינה נטולה, וכן צריך לזוהר מדברים החוצצים, וכל דבר הפוסל בנטילת ידים לסעודה, לפי שכל נטילה הפסולה לסעודה אין לברך עליה בשחר.

אם ניעור כל הלילה או שהיה ישן פחות פחות מס' נשימות לא שרתה עליו רוח הטומאה כלל, ואינו צריך ליטול ידיו ג' פעמים כי אם פעם אחת לתפלה, ולא יברך על נטילת ידים ולא ברכת אלהי נשמה. אבל אם ישן יותר מששים נשימות אפילו ישן שינת עראי צריך ליטול ידיו ג' פעמים. ומכל מקום ימשמש במקומות המכוסים שבגופו קודם הנטילה כדי שיברך על נטילת ידים לדברי הכל.

אגרות-קודש ח"ג אגרת תט

איך נוהגין כשניעור כל הלילה באמירת ברכות ענט"י ואלקי נשמה - הוראה לרבים שא"א וכמש"כ בס' אדה"ז. ומובן שאפשר לשמוע ממי שישן (הוראה בחשאי - לאומרם. כן שמעתי מכ"ק מו"ח אד"ש).